

УДК 130.2:75.03(477+474)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-1-15>

Алла ДЯЧЕНКО,

orcid.org/0000-0003-4496-5931

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри промислового дизайну та комп'ютерних технологій,

декан факультету декоративно-прикладного мистецтва

Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука

(Київ, Україна) *pani.alla0107@gmail.com*

АНАЛІЗ ПРЕДСТАВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ Й КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В ОБРАЗОТВОРЧИХ МИСТЕЦТВАХ КРАЇН БАЛТІЇ ТА УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню особливостей представлення національної ідентичності й культурної спадщини в образотворчому мистецтві. Автор досліджує це питання на основі України та країн Балтії. Мета роботи – проаналізувати висвітлення цієї проблеми в науковій літературі, особливості презентації сучасних творів у мережі інтернет, порівняння характеру представлення національної ідентичності й культурної спадщини в образотворчому мистецтві вказаних країн. Методологія дослідження базується на зіставленні результатів наукових розвідок і робіт сучасних митців, що потребувало впорядкування й осмислення різних типів джерел. Визначено причини звернення митців до культурної спадщини, особливості актуалізації питань національної ідентифікації країн через мистецтво, сучасні тенденції цих процесів. Автор аналізує умови сприйняття й розвитку ідеї мистецтва як засобу вираження ідентичності в Україні та країнах Балтії. Україна відрізняється більш активною й самостійною позицією щодо відродження національних традицій. Країни Балтії продовжують відчувати на собі вплив радянського минулого на культурні практики у зв'язку із співробітництвом з російською едерацією, що подає своє бачення розвитку національного мистецтва цих країн у проросійському напрямку, намагаючись інтерпретувати кожен зміст мистецького твору як ностальгію за радянським минулим, незважаючи на авторський задум. Крім того, митці країн Балтії у своїй творчості більше схиляються до руху у фарватері загальноєвропейських тенденцій. Розвиток образотворчого мистецтва в Україні з моменту набуття незалежності, і особливо в умовах повномасштабної війни, більш впевнено дотримується шляху відображення ідентичності. Базуючись на багатовіковій культурній спадщині, митці знаходять для себе оновлені змісти й вираження національних традицій у візуальних формах. Перспектива подальших досліджень полягає в детальному вивченні форм відображення національної ідентичності в різних видах образотворчого мистецтва, визначенні відмінних рис, притаманних різним регіонам нашої країни, та виявленню впливу цих тенденцій на визнання української культури в усьому світі.

Ключові слова: образотворче мистецтво, національна ідентичність, культурна спадщина, мистецькі практики, Україна, країни Балтії.

Alla DIACHENKO,

orcid.org/0000-0003-4496-5931

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor;

Associate Professor at the Department of Industrial Design and Computer Technologies,

Dean of the Faculty of Decorative and Applied Arts

Kyiv State Academy of Decorative and Applied Arts and Design named after Mykhailo Boychuk

(Kyiv, Ukraine) *pani.alla0107@gmail.com*

ANALYSIS OF THE REPRESENTATION OF NATIONAL IDENTITY AND CULTURAL HERITAGE IN THE FINE ARTS OF THE BALTIC COUNTRIES AND UKRAINE

The article is devoted to the study of the features of the representation of national identity and cultural heritage in the visual arts. The author explores this problem on the basis of Ukraine and the Baltic countries. The purpose of the work is to analyze the coverage of this problem in the scientific literature, the features of the presentation of modern works on the Internet, and a comparison of the nature of the representation of national identity and cultural heritage in the fine arts of these countries. The research methodology is based on a comparison of the results of scientific research and the works of contemporary artists, which required the ordering and understanding of various types of sources. The reasons for the appeal of artists to the cultural heritage, the features of the actualization of the issues of national identification of countries through art, and the current trends of these processes were determined. The author analyzes the conditions

for the perception and development of ideas of identification through art in Ukraine and the Baltic countries. Ukraine is distinguished by a more active and independent position on the revival of national traditions. The Baltic countries continue to feel the influence of the Soviet past on cultural practices through cooperation with the Russian Federation, which presents its vision of the development of the national art of these countries in a pro-Russian direction, trying to interpret each message as nostalgia for the Soviet past, despite the author's intention. In addition, the artists of the Baltic countries are more inclined in their work to follow the pan-European trends. The development of visual arts in Ukraine since independence, and especially in the context of a full-scale war, more confidently follows the path of reflection of identity. Based on the centuries-old cultural heritage, artists find renewed meanings and expression of national traditions in visual forms. The prospect of further research consists in a detailed study of the forms of reflection of national identity in various types of fine arts; identifying the distinctive features inherent in different regions of our country; identifying the impact of these trends on the recognition of Ukrainian culture around the world.

Key words: fine arts, national identity, cultural heritage, artistic practices, Ukraine, Baltic states.

Постановка проблеми. Національна ідентичність може відображатися в різних сферах культури. Однією з показових є образотворче мистецтво, в якому протягом віків формувалося самовираження характеру нації, світоглядних і релігійних змістів, відчуття себе у всесвітньому політичному просторі. В Україні й у країнах Балтії ці процеси активізувались неодноразово за всю їхню історію. Вони були пов'язані з виборюванням незалежності, що обумовлювало патріотичний підйом, який зі свого боку актуалізував найбільш яскраві національні прояви в мистецтві.

Культурна спадщина – це вмістилище пам'яті народу, скарбниця його духовного надбання, що виражається в різних сферах життя. Образотворче мистецтво протягом багатьох століть вбирало в себе національний колорит, який формувався на основі прадавніх традицій, первісних уявлень людини про світ і своєї значущості в ньому, природне оточення з його кольорами й формами життя. Додатково до цього доєднувались соціальні основи побудови суспільства, прийнятні для кожного народу. Українці завжди відрізнялися своєю волелюбністю, прагненням незалежності, що й відобразилось в образотворчому мистецтві минулих віків і продовжує транслюватися сьогодні.

Країни Балтії також мали складну історію, впродовж якої відчували на собі тиск із боку завойовників, що призводило до насильницьких втручань у традиційну культуру і водночас сприяло відродженню культурних традицій і переосмисленню себе як нації загалом.

Окремо слід згадати загальну тенденцію глобалізації, що характеризується стиранням кордонів, яка заразом провокує втрату національних основ ідентичності в рамках сучасної всесвітньої культури. Це також дало додатковий поштовх до звернення до свого коріння, культурних першоджерел, завдяки чому посиляться автентичне звучання сучасних мистецьких практик.

Аналіз досліджень. Різним аспектам теми пошуку етнонаціональної й культурної ідентич-

ності в образотворчому мистецтві присвячено багато робіт вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Р. Шеретюк докладно розглядає поняття національної ідентичності, аналізуючи визначення різних авторів. Вона акцентує на характерних рисах українського національного мистецтва, що є одним з інструментів ідентифікації (Шеретюк, 2021). Стаття А. Зіненко присвячена дослідженню феномену ідентичності та його відображенню в сучасному українському мистецтві. Автор відстежує еволюцію поглядів науковців на цей феномен, аналізує форми його застосування з метою вивчення сучасного мистецтва (Zinenko, 2020). О. Телушкіна у своїй роботі визначає ступінь дослідженості проблеми прояву українських національних рис у сучасному образотворчому мистецтві. Вона дійшла висновків, що в цьому плані різні галузі й напрямки досить нерівномірно вивчені (Телушкіна, 2023). О. Самбірська розглядає побутовий живопис, історію його становлення й розвитку в Україні. Дослідниця підкреслює значення цього жанру у відображенні національної ідентичності й культурної самобутності українського народу (Самбірська, 2018). Дослідження А. Бренюк присвячено українській обрядовості, що привертала увагу митців ще з XVIII ст. і дотепер. В статті визначена роль народної культури й обрядів у формуванні національного образотворчого мистецтва України, розроблена типологія образів народних звичаїв, до яких найчастіше зверталися митці, проаналізована композиційна побудова творів (Бренюк, 2021). О. Ясенев дав загальну характеристику розвитку образотворчого мистецтва в Україні в часи незалежності. Він відзначає тенденцію до активного творчого пошуку й відмову від стереотипів, що навіть вилосилося у формування нових стилів у сучасному вітчизняному мистецтві (Ясенев, 2021: 173).

Т. Кеєс розглядає латиський фольклор, народний орнамент і міфологію як символічну основу, на якій етнічні латвійські художники протягом десятиліть будують національну особливість образотворчого мистецтва (Kencis, 2015). Т. Гор-

буль і С. Русаков займаються дослідженням цифровізації як глобального тренду початку ХХІ ст. з метою створення культурної моделі для збереження й популяризації культурної спадщини (Gorbul, Rusakov, 2022). Окремим джерелом інформації в роботі виступають інтернет-ресурси, на яких представлені роботи митців та огляди тематичних виставок (сайти профільних музеїв, мистецьких галерей тощо) (Мамонова, 2021).

Отже, питання вираження національної ідентичності й культурної спадщини в образотворчих мистецтвах обраних країн представлені фрагментарно й потребують узагальнення для визначення спільних і відмінних рис.

Мета статті – проаналізувати форми вираження національної ідентичності й представлення культурної спадщини в образотворчому мистецтві шляхом порівняння мистецьких практик України та країн Балтії.

Виклад основного матеріалу. Національна ідентичність – складний і багатогранний феномен, комплекс символів, що створює в людини відчуття належності до певної спільноти – «однієї національності» (Балтазюк, 2019). «...невід’ємною ланкою творення національної ідентичності є така компонента як мистецтво, що виступає одним із вагомих інструментів становлення самосвідомості індивіда, засобом його самоутвердження у світі» (Шеретюк, 2021: 241), – наголошує Р. Шеретюк. Поняття «національних рис» у мистецтві є складним, оскільки охоплює не тільки виразні художні засоби, теми, етнічні елементи чи фольклорні мотиви, а також культурні, філософські й психологічні аспекти. Всі вони дозволяють говорити про формування національної ідентичності на основі мистецьких практик. О. Телушкіна наголошує, що цілісне уявлення про наявність національних рис у сучасному образотворчому мистецтві України повинно базуватись на культурологічному контексті (Телушкіна, 2023: 153).

Одним із джерел натхнення для українських митців впродовж століть слугували давні звичаї й обряди, що складала традиційне повсякдення. Митці намагаються передати у своїх творах національну самобутність українського народу, мальовничість місцевих краєвидів (Бренюк, 2021). Твори виконуються за допомогою різноманітних технік живопису й графіки, серед яких переважає техніка олійного живопису, оскільки вона найбільше відповідає колориту й піднесеності українських народних свят, звичаїв та обрядів.

Жанр побутового живопису завжди відіграв значну роль у культурному житті українського народу, він відображав мистецькі потреби, худож-

ній і суспільний розвиток. О. Самбірська визначає його як «основу для формування самобутньої національної свідомості» українців (Самбірська, 2018: 152). Вона підкреслює, що твори побутового живопису вплинули на націєтворчі процеси на теренах України. Запровадження української тематики сприяло збереженню етнічної культури й ідентичності українців. О. Ясенев вказує на те, що зі здобуттям незалежності прагнення національної ідентичності й самовизначення відобразилися у зверненні митців до історії, традицій і звичаїв українського народу (Ясенев, 2021: 173). Також можна ще підкреслити значення всього різноманіття культури й побуту окремих регіонів. Багато митців акцентують увагу на відродженні й промоції найяскравіших особливостей різних куточків України, звісно, передовсім звертаючись до свого краю.

Значну роль в українському живописі відіграють образи тваринного світу. Вони демонструють шанобливе ставлення до матері-природи й можуть вважатися відгуками давніх язичницьких культів. Зустрічаються різні інтерпретації цих образів: у Лариси Хімич – це звернення до скіфського звіриного стилю, Оксана Збруцька згадує трипільську орнаментику, Марія Приймаченко зображує фантастичних звірів і зооморфних істот, у творах Романа Романишина та Яреми Хруща панує атмосфера первісного тотемізму.

Особливістю творів українських художників можна вважати їхнє наближення до християнської іконографії, використання сакральних мотивів, яскравої теплої колірної палітри. Все це є відображенням української етноментальності, де присутнє намагання відійти від сучасного світу, наблизитись до свого коріння, відчутти гармонію з природою і космосом. Дослідники називають такі прояви національних рис у сучасному українському образотворчому мистецтві: символи, характерні для трипільської культури й епохи Київської Русі (Зіненко, 2021); ознаки стилю козацького бароко. Серед традиційних національних тем в українському мистецтві можна назвати: козацьку тематику (Запорізька Січ, козацька вольниця, козак Мамай), теми фольклорних творів, слов’янську міфологію, український пейзаж. Окремо слід згадати сучасний духовний живопис України, оскільки він зберігає національні традиції.

Зі здобуттям Україною незалежності в мистецтві активізувався процес повернення із забуття імен, творів і стилів. Нові напрями базуються на результатах мистецьких, культурологічних й етнографічних розвідок. Актуальності набули образотворчі напрями й течії, що містять етнічні

елементи, переосмислення й трансформацію прадавніх загальнокультурних і мистецьких традицій. Серед них можна назвати неоархаїку, неопримітивізм, неовізантинізм, неофольклоризм, етнофутуризм тощо.

Тенденції ідентифікації нації через мистецтво й культурну спадщину отримали поширення ще в ХІХ – на початку ХХ ст., що було пов'язано з проголошенням політичної незалежності, якій передували процеси соціальних та ідеологічних змін, пов'язаних з пробудженням національної свідомості (Kencis, 2015: 56). Т. Кеціс наводить різні національні стратегії створення символічної спадщини, запозичень й адаптації інтернаціональних стилів і жанрів у національному мистецтві Латвії. Він поєднує народний фольклор і латвійську історію мистецтва як основу для конструювання латвійської національної ідентичності, що дозволяє фіксувати передачу певних образів. Дослідник виділяє кілька версій вираження національної мистецької ідентичності, які співіснують у Латвії: через форму (розробка певних етнографічних зразків орнаменту) або через зміст (охоплює широкий діапазон: від місцевих пейзажів і людей до мотивів стародавньої історії, фольклору й міфології) (Kencis, 2015: 65–72). Політика ідентичності в країнах Балтії формується на відчуттях попередніх загроз, якими насичена їхня історія. Тому художники досить часто звертаються до сімейних історій, побуту пересічних громадян, особистої й колективної пам'яті народу. Тобто побутовий жанр також відіграє тут значну роль.

Розглянемо сучасні приклади, що були репрезентовані на мистецьких заходах. У Латвійському національному художньому музеї (Рига) проходила виставка «Дикі душі. Символізм у мистецтві країн Балтії» (21.11.2020 р. – 04.05.2021 р.). Проект присвячений сторіччю усіх трьох країн Балтії і попередньо був представлений в Музеї д'Орсе в Парижі. Країни Балтії – Литва, Естонія й Латвія – стали незалежними республіками невдовзі після закінчення Першої світової війни. Виставка «Дикі душі» знайомить із символізмом у балтійському мистецтві періоду з 1890-х до 1930-х рр. Метою й основною ідеєю проекту є демонстрація високого професійного рівня мистецтва, що виникло в країнах Балтії, та виявлення його відмінних рис у загальноєвропейському контексті. Спираючись на народну культуру, фольклор і місцеві казки, а також унікальні природні пейзажі, створювалися справді оригінальні витвори мистецтва. Латвія була презентована творчістю таких видатних митців: Яніса Розенталса, Вільгельма Пурвітіса, Йоганна Вальтера, Ріхарда Заріньша, Гус-

тава Шкільтерса, Теодора Залькалнса, Петеріса Крастіньша, Рудольфа Перле, Теодорса Удерса, Александра Романса й Сигізмунда Відбергса. Литва – такими яскравими класиками символізму, як Мікалоюс Константінас Чюрльоніс, Фердинандас Рушчікас (Фердинанд Рушиц), Пятрас Калпокас, Станіслав Яроцький, а Естонію представляли Крістіян Рауд, Оскар Калліс, Конрад Вільгельм Мягі та інші.

На виставці «Натюрморти з національних мотивів», що відкрилась в Естонському музеї прикладного мистецтва й дизайну (Таллінн) 2 квітня 2023 року, художник Янус Самма представив дванадцять тематичних композицій, ґрунтованих на його особистому досвіді й матеріалах, відібраних із колекцій естонських музеїв. Самма дослідив використання національних візерунків і форм в естонському прикладному мистецтві та графіці періоду 1930–1950-х рр. Три нові роботи, створені для цієї виставки, присвячені національним художнім канонам, їхньому переосмисленню в контексті сучасних тенденцій. Для інтерпретації історичного матеріалу були запрошені й інші естонські художники: Едіт Карлсон, Анна-Марі Лійвранд й Урмас Люйс.

У Художньому залі Рійгікогу (Таллінн) пройшла спільна виставка графіків Кайї Кеса, Хелен Таго й Лілли-Крит Репнау «Спогади про ландшафти» (Mälestused maastikest) (25.01.2023 р. – 23.03.2023 р.), яка отримала свою назву від однойменної серії робіт Лілли-Крит Репнау. Графічні листи було створено навесні 2022 року. На них зображені міські й природні ландшафти Таллінна, Лаене-Вірумаа й Нарви, що пов'язують їх у єдине ціле. Хелен Таго у своїй графічній інсталяції розглядає Нарву крізь концепцію сліпих плям. Величезні нічні метелики Кайї Кеса, виконані в техніці мокуліто, одночасно таять у собі надію й змушують задуматися про швидкоплинність життя. На творчість Хелен Таго значно вплинули дитячі спогади про покинуті ландшафти, пустирі й міські пейзажі, їхні упорядковані ритми й проміжні простори, непомітні, коли розглядати вперше. Тобто ідентичність в роботах естонських митців транслюється за допомогою пам'яті й традиційного середовища, що було притаманно й народному мистецтву.

Зараз у павільйоні Ласнамяе Таллінського будинку мистецтва відбувається групова виставка «Обіймай мене ніжно» (7.07.2023 р. – 24.09.2023 р.). Представлені на ній роботи торкаються різних питань соціальної сфери життя, включно з темами мови й етнічної приналежності. Серед учасників Морта Йонінайте, Сандра Косо-

ротова, Кейа Маасік, Марко Мьетамм, Сара Німм та інші. Куратор виставки Сійм Прейман наголошує на тому, що культурна спадщина сприяє збереженню духовних цінностей нації, презентує її як у своєму середовищі, так і на світовій арені. І сучасне мистецтво постійно до неї звертається, запозичуючи незримі на перший погляд емоційні повідомлення зі зрозумілим для громадянина саме цієї країни контекстом.

Руйнування природного середовища й зміна традицій сприймаються митцями як виклик, відповідь на який вони шукають саме у зверненні до національного культурного надбання. Фактично національна ідентифікація стає своєрідним психологічним захистом від сучасних соціальних проблем, дає поштовх для розвитку самосвідомості.

В глобалізованому сучасному світі культурна ідентифікація передбачає також плідну співпрацю. Особливо це стосується збереження спадщини та її промоції. Україна та країни Балтії, як було визначено на основі проведеного дослідження, мають спільні риси в сучасному прагненні до самовизначення. Тому актуальними й перспективними є питання обміну досвідом у цій сфері. Т. Горбуль і С. Русаков наголошують на можливості формування нових змістів за допомогою дослідження взаємозалежних культурних процесів – репрезентації спадщини й виходу завдяки цьому на питання національної ідентичності, яке особливо гостро постало зараз, коли в Україні руйнуються й втрачаються пам'ятки, а загального електронного реєстру об'єктів культурної спадщини й стратегії їх оцифрування не існує. Автори проаналізували досвід Естонії (музейна інформаційна система MuIS, п'ятирічний план дій для оцифрування культурної спадщини на 2018–2023 рр.), Латвії (проєкт «Оцифрування контенту культурної спадщини»), Литви (створення Ради з оцифрування литовської культурної спадщини, віртуальна електронна інформаційна система культурної спадщини VEPIS, музейна інформаційна система ЛІМІС) і довели, що такий підхід сприятиме зміцненню технологічних і культурних інновацій у сфері охорони й популяризації культурної спадщини України. Окрім реального доходу для креативних індустрій (економічна цінність), цифровий реєстр стане також ресурсом для створення нових смислів (символічна цінність) (Gorbul, Rusakov, 2022).

Висновки. Питання відображення ідентичності набувають великої актуальності у сфері образотворчого мистецтва після набуття державами незалежності, що обумовлено бажанням визначити своє місце в загальному світовому культурному просторі, продемонструвати найбільш

виразні риси національної культури. Культурна спадщина – це той скарб, що увібрав у себе найбільш яскраві маркери ідентичності нації. Тому до неї звертаються митці, визначаючи напрям розвитку культурних традицій своєю творчістю. Характер запозичення й інтерпретації глибинних змістів традиційної культури обумовлений не лише креативністю автора, але й загальними особливостями розвитку сучасної культури в тій чи іншій країні.

Визначено спільні риси цього процесу в Україні та країнах Балтії. Всі вони мали загальне авторитарне радянське минуле, яке суттєво знівелювало притаманні кожній нації культурні надбання, відокремило їх від загальних світових культурних процесів. І звільнення від тотального тиску призвело до активізації внутрішнього руху в напрямку пошуку своєї культурної ідентичності. В образотворчому мистецтві відобразились: традиційна символіка (кольори, знаки, тварини), релігійні аспекти культури (прояви вірувань й обрядовості), орнаментика. Можна спостерігати як пряме використання впізнаваних елементів (знаків, символів, мотивів), так і завуальоване запозичення давніх змістів, притаманних релігії й первісному людському світогляду.

Серед відмінностей слід зазначити більш значний вплив проросійських настроїв у країнах Балтії під «прикриттям» туги за радянським минулим, що також стало частиною історії становлення мистецтва цих країн. Цьому сприяла велика кількість виставок на території РФ, і представлений в інтернеті й пресі їхній огляд має відповідний контекст, як можна зрозуміти, вигідний саме російській стороні. Однак розглядаючи роботи митців з інших позицій, можна побачити риси, притаманні саме національному мистецтву з давнім корінням та відповідним історичним нашаруванням. Крім того, образотворче мистецтво цих країн розвивається в загальноєвропейському ключі, що також певним чином зменшує виразність проявів автентичних рис.

Розвиток образотворчого мистецтва в Україні з моменту набуття незалежності, і особливо в умовах повномасштабної війни (проєкт УКФ «Мистецтво перемоги»), більш впевнено йде шляхом відображення ідентичності. Використовуючи багатий матеріал багатовікової спадщини народного мистецтва, митці оновлюють його змісти й вираження у візуальних формах.

Подальші дослідження орієнтовані на більш детальний розгляд форм відображення національної ідентичності в різних видах образотворчого мистецтва, відмінних рис, притаманних різним регіонам нашої країни, та впливу цих тенденцій на визнання української культури в усьому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балтазюк І. Роль символу у процесі збереження історичної пам'яті та культури. *Мистецтвознавство України*. 2019. № 19. С. 43–47. URL: <https://doi.org/10.31500/2309-8155.19.2019.185966> (дата звернення: 13.07.2023).
2. Бренюк А. Г. Народні звичаї та обряди в творах українських художників. *Молодий вчений*. 2021. № 10 (98). С. 225–229. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-10-98-47> (дата звернення: 13.07.2023).
3. Зіненко Т. М. Художник Микола Теліженко на симпозиумах монументальної керамічної скульптури в Опішному. *Сучасне українське мистецтво: концепти, стратегії, візуальні практики*: збірник матеріалів VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Черкаси, 11–12 листопада 2021 р.). Черкаси, 2021. С. 77–81. URL: http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/10635/конф_Черкаси_2021_77.pdf (дата звернення: 13.07.2023).
4. Мамонова Г. «Сучасне українське мистецтво – це територія розширених етичних рамок». Інтерв'ю з Ксенією Малих. *Суспільна культура*. 9 квітня 2021. URL: <https://suspilne.media/120488-sucasne-ukrainske-mistectvo-ce-teritoria-rozsirenih-etichnih-ramok-intervu-z-ksenieu-malih/> (дата звернення: 13.07.2023).
5. Самбірська О. Побутовий жанр українського живопису крізь призму націотворчих процесів. *Молодь і ринок*. 2018. № 8 (163). URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.141894> (дата звернення: 13.07.2023).
6. Телушкіна О. А. Українські національні риси в сучасному образотворчому мистецтві як предмет наукових рефлексій. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2023. № 45. С. 151–156. URL: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi45.653> (дата звернення: 13.07.2023).
7. Шеретюк Р. Феномен українського мистецтва в контексті формування національної ідентичності. *Традиції та новітні технології у розвитку сучасного мистецтва*. 2021. № 7. С. 240–244. URL: <https://conf.artka.ck.ua/art/article/view/523> (дата звернення: 13.07.2023).
8. Ясенев О. П. Тенденції розвитку образотворчого мистецтва в часи незалежності України. *Культура і сучасність*. 2021. № 1. С. 170–174.
9. Gorbul T., Rusakov S. Cultural heritage in the context of digital transformation practices: experience of Ukraine and the Baltic states. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2022. Vol. 8, № 4. P. 58–69. URL: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-4-58-69> (date of access: 13.07.2023).
10. Kencis T. The Role of Folklore in the Formation of Latvian Visual Art. *Folklore: Electronic Journal of Folklore*. 2015. Vol. 62. P. 55–80. URL: <https://doi.org/10.7592/fej2015.62.kencis> (date of access: 13.07.2023).
11. Zinenko A. The identity as an art phenomenon. *Paradigm of knowledge*. 2020. Vol. 5, no. 43. URL: [https://doi.org/10.26886/2520-7474.5\(43\)2020.17](https://doi.org/10.26886/2520-7474.5(43)2020.17) (date of access: 13.07.2023).

REFERENCES

1. Baltaziuk I. (2019). Rol symbolu u protsesi zberezhennia istorychnoi pamiaty ta kultury. [The role of the symbol in the process of preserving historical memory and culture] *Mystetstvoznavstvo Ukrainy – Art history of Ukraine*, 19. 43–47. DOI: <https://doi.org/10.31500/2309-8155.19.2019.185966>
2. Breniuk A. H. (2021). Narodni zvychai ta obriady v tvorakh ukrainskykh khudozhnykiv. Young Scientist. [Folk customs and ceremonies in the works of Ukrainian artists] *Young Scientist*, 10 (98). 225–229. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-10-98-47> [in Ukrainian].
3. Zinenko T.M. (2021). Khudozhnyk Mykola Telizhenko na sympoziumakh monumentalnoi keramichnoi skulptury v Opishnomu. [Artist Mykola Telizhenko at the symposiums of monumental ceramic sculpture in Opishny] *Suchasne ukrainske mystetstvo: kontsepty, stratehii, vizualni praktyky: zbirnyk materialiv VII Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Modern Ukrainian art: concepts, strategies, visual practices: a collection of materials of the VII All-Ukrainian Scientific and Practical Conference*. Cherkasy. 77–81. URL: http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/10635/конф_Черкаси_2021_77.pdf
4. Mamonova H. (2021). «Suchasne ukrainske mystetstvo – tse terytoriia rozshyrenykh etychnykh ramok». Interviu z Kseniieiu Malykh. [«Modern Ukrainian art is the territory of expanded ethical frameworks». Interview with Ksenia Malykh] *Suspilna kultura – Social culture*, April 9, 2021. URL: <https://suspilne.media/120488-sucasne-ukrainske-mistectvo-ce-teritoria-rozsirenih-etichnih-ramok-intervu-z-ksenieu-malih/> [in Ukrainian].
5. Sambirska O. (2018). Pobutovi zhanr ukrainskoho zhyvopysu kriz pryзму natsiotvorchykh protsesiv. [Domestic genre of Ukrainian painting through the prism of nation-building processes]. *Molod i rynek – Youth and the market*, 8 (163). 151–155. [in Ukrainian].
6. Tielushkina O. A. (2023). Ukrainski natsionalni rysy v suchasnomu obrazotvorchomu mystetstvi yak predmet naukovykh refleksii. [Ukrainian national features in modern fine art as a subject of scientific reflections] *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku – Ukrainian culture: past, present, ways of development*, 45. 151–156. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi45.653> [in Ukrainian].
7. Sheretiuk R. (2021). Fenomen ukrainskoho mystetstva v konteksti formuvannia natsionalnoi identychnosti. [The phenomenon of Ukrainian art in the context of national identity formation] *Tradytzii ta novitni tekhnolohii u rozvytku suchasnoho mystetstva – Traditions and the latest technologies in the development of modern art*, 7. 240–244. URL: <https://conf.artka.ck.ua/art/article/view/523> [in Ukrainian].
8. Yaseniev O. P. (2021). Tendentsii rozvytku obrazotvorchoho mystetstva v chasy nezalezhnosti Ukrainy. [Trends in the development of fine art in the times of independence of Ukraine] *Kultura i suchasnist : almanakh – Culture and modernity: an almanac*, 1. 170–174. [in Ukrainian].

9. Gorbun T., Rusakov S. (2022). Cultural heritage in the context of digital transformation practices: experience of Ukraine and the Baltic states. *Baltic Journal of Economic Studies*, 8, 4. 58–69. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-4-58-69>

10. Kencis T. (2015). The role of folklore in the formation of Latvian visual art. *Folklore*, 62. 55–80. DOI: <http://dx.doi.org/10.7592/FEJF2015.62.kencis>

11. Zinenko A. (2020). The identity as an art phenomenon. *Paradigm of knowledge*, 5(43). 1–16. DOI: [https://doi.org/10.26886/2520-7474.5\(43\)2020.17](https://doi.org/10.26886/2520-7474.5(43)2020.17)